

Mennesket og ideologiene

Taler

Eiliv Skard

Dato

2 september 1957

Sted

Studentersamfundet, Trondheim

Omstendigheter

Tale på Immatrিকuleringsmøte

1 Studenter! Mine damer og herrer!

Der er en dikter og en vismann som har sagt at livet bør være en fornuftig
veksling mellom «saure Wochen» og «frohe Feste». I en høyskoles liv er det
5 neppe tvil om at hovedvekten ligger på de strevsomme arbeidsuker! Men der er
milepeler som vi skal stanse opp ved, der er dager da det skal være fest, og en slik
merkedag er årets immatrikulering. Skjønt immatrikuleringen nå for tiden bare
er en matt avglans av de voldsomme seremonier hvormed en stakkars russ i
gamle dager ble opptatt i det lærde laug, så er likevel det første møte med
10 høyskolen en dag med en egen glans. Og for den som kommer her som gjest, har
det vært en glede å se den tradisjon og den festivitas som omgir dagen i denne
gamle stad og denne unge studenterby! Da Bergen for noen år siden under store
festligheter fikk sitt universitet, idet det gamle museum ble utbygd til en
høyskole, da var det et vittig hode som stilte følgende spørsmål: Hva er
15 forskjellen mellom våre to universiteter, Oslo og Bergen? Jo - sa han - Bergen
hadde et museum, som nå er omdannet til et universitet. Oslo har et universitet,
som er på vei til å bli et museum!

La meg straks og ettertrykkelig ta avstand fra denne respektløse vurdering av
20 universitetet i Oslo. Jeg nevner den bare for å fremheve en ting som er ganske
sikker: en slik karakteristikk ville ingen falle inn på å anvende om Norges
tekniske høyskole! Hva en forøvrig mener om teknikken, så er det en alment
godkjent oppfatning at teknikk - det er noe livsnært og praktisk og aktuelt,
teknikkens menn er de harde realiteters menn, som ikke hører hjemme i en
25 museumsmontre, men er plantet i det virkelige liv.

Den oppfatning skal jeg ikke innvende noe imot. Men jeg ville gjerne få utvide

den litt. Jeg vil si - og dermed har jeg angitt hva jeg først og fremst har på hjertet
30 her i kveld: Hvis dere, som forbereder dere på å lede den tekniske utbygning av
dette land - hvis dere vil supplere deres tekniske utdannelse med det som jeg vil
kalle ideologisk forståelse, forståelse av den tid vi lever i, da vil dere komme til å
ha bestemmende innflytelse på hele utviklingen i dette land.

35 Men å forstå sin tid er ikke noen lett oppgave. Det krever tanke - og det krever
noe mer enn tanke.

Vi hører stundom, særlig i akademiske festtaler, vakre ord om den menneskelige
tanke: den er fri og dristig, ubundet og radikal. Ja, gid det var så vel - slik skulle
40 det i alle fall være! Men det faktiske forhold er at vår tanke av natur er dorsk og
doven, ufri, vanebundet og uhyre konservativ. Jeg bruker sterke ord, men dere
kan jo kontrollere saken selv. Hvor lett har ikke tanken for å gå de vante veier,
gjenta de samme argumenter, fungere som en repetisjonsmaskin; og hvor tungt
går det ikke hver gang vi skal bryte en ny vei og tenke noe nytt og annet! Somme
45 av oss er konservative og somme er radikale; men begge parter tør være omtrent
like vanebundet i sin tenkning: vi trives best i vår gamle, vante sklie! Det sies at
der i hver englanders hjerne finnes en strek over hvilken ingen ny erkjennelse
kan trenge - det gjelder visst også andre enn englendere! Men når verden
omkring oss befinner seg i en revolusjonerende omdannelse, da må vår hjerne gi
50 plass for ny erkjennelse.

Men der er også noe annet som gjør at det er vanskelig å kjenne sin egen tid. Det
er ikke bare et forstandsspørsmål, det er et spørsmål om mot og vilje. Hvis jeg
virkelig forstår min tid og kjenner dens behov, da stilles jeg straks overfor en
55 oppgave: jeg må foreta meg noe! Når vi ofte har slik en instinktiv uvilje mot å
anerkjenne fakta, da må det henge sammen med at vi ubevisst føler at dersom vi
ser problemet i øynene, da må vi handle, engasjere oss. Og der er meget i oss som
stritter imot å engasjere seg - vi vil langt heller bare diskutere! Dere kjenner
historien om de tyske professorene som kom til himmelen? Der er to dører, en
60 hvor der står: Zum Himmel, en hvor der står: Vorlesungen über den Himmel.
Alle professorene strømmet inn gjennom den ene døren - dere kan vel ikke
gjette hvilken?

Det emne vi skal tale om her i kveld, er blitt meg oppgitt av styret: Mennesket
65 og ideologiene. Jeg må komplimentere styret med at det har, greidd å finne et
emne som er så vanskelig og så viktig! En ting er uttrykt ganske tydelig ved selve

formuleringen av emnet: mennesket står i dag overfor et avgjørende faktum som heter de store ideologier, vi lever i ideologienes tidsalder. Det preger oss mer enn de fleste er klar over.

Det er en del ord vi ofte hører og bruker, men hvis betydning kanskje ikke er helt klar for oss. Hva med begrepet ideologi - hva mener vi egentlig med ordet?

Må jeg - med fare for å blamere meg totalt - få lov til å bruke et bilde fra fysikken? Idéer kan ha forskjellig aggregattilstand. Der finnes idéer i gassform - idéer som kan tjene som diskusjonstemaer, som en kan forsvare den ene dag og forkaste den andre. Slike idéer har neppe noen stor slagkraft. Idéer kan også ha en annen form, la oss si at de er i flytende tilstand: de kan opptre i form av gode saker; der finnes mangfoldige slike gode saker som engasjerer oss - delvis - dvs. de legger beslag på noen av våre frikvelder og en viss promille av våre inntekter. Heller ikke de forandrer verden. Men der finnes også idéer som engasjerer mennesket helt ut, hele døgnet, hele livet: det er idéer i fast form, idéer i panser og plate; det er dem vi kaller ideologier. Ta en misjonsreligion som Islam, ta en surrogatreligion som kommunismen!

En ideologi er en idé på marsj, en idé ladet med lidenskap, som engasjerer, som vil skape historie, som vil forandre verden! «Filosofene har forklart verden, vår oppgave er å forandre den,» sa Karl Marx, han som utformet den kommunistiske ideologi.

Ingen av oss kan vel nevne ordet ideologi uten et visst ubehag. Vi har sett de store, politiske ideologier i virksomhet, ett av disse systemer har vi endogså i fem år hatt meget nær inn på livet. Likevel må vi ikke la dette ensidig bestemme vår tenkning; ideologi kan bety både noe godt og noe vondt, ordet betegner et system av sterke og forpliktende idéer enten de nå er gode eller vonde. Og en ting er klar: ideologiene har svart til et behov i tiden. Ikke bare slik at de ytre forhold lå til rette: de store menneskemasser, som lett kan ledes, og de nye tekniske propagandamidler, høytaler og radio, som gjør det så lett å lede massene. Nei, det er dypere behov ideologiene har imøtekommet.

En moderne statsmann - det var visst Mr. Truman - har sagt: «The hunger for great living lies deep in the heart of every man.» Hvert eneste menneske har trang til å være med på noe stort, noe som en helt ut kan gå inn for. Ideologiene lover menneskene nettopp dette - la gå at deres løfter kan være løgn og bedrag.

Og menneskene har latt seg lokke fordi der i det 19. århundre var oppstått et tomrom i deres sinn, fordi Vestens mennesker led av en snikende mangelsykdom.

110

Det 19. århundre -og jeg mener tiden helt frem til første verdenskrig -er en tid som den eldre generasjon enda husker, ofte med et visst vemod. Det kan være naturlig, det var en tid med stigende komfort, opplysning og humanitet. Men den manglet noe vesentlig. For å si det kort: den manglet en samlende og
115 forpliktende tro. Tiden var preget av optimisme, der var jo fremskritt overalt, men den var enda mer preget av en dyp, praktisk materialisme. Som neppe noen annen tid hadde den glemt at mennesket ikke lever av brød alene - eller som en fransk dikter har sagt det: Vi kan da ikke i lengden leve bare av kjøleskap og kryssordoppgaver! Men materialisme vil i sine praktiske følger si egoisme, og
120 egoisme vil si en stadig mer vidtgående splittelse, mangel på evne til å holde sammen.

Hvis noen synes dette er en for streng karakteristikk, vil jeg bare minne om hvordan det faktisk gikk. Hvordan greidde Europa de store problemer som man
125 stod overfor ved den nyeste tids begynnelse, ved år 1800? Tenk på det nasjonale problem: de siste 150 års historie viser oss hvordan det lille Europa, som ville være verdens herre, manglet evnen til selv å løse de enkleste nasjonale rettferdighetsspørsmål - det er nok å nevne Polen, Elsass-Lothringen, Sønderjylland! Tenk på det sosiale problem: åpningskapitlet i den nyeste tids
130 historie er beretningen om industrihelvetet i Englands gruver! Og tenk så på koloniproblemene, på den hensynsløse egoisme og den kyniske utbytting som den hvite mann anvendte overfor de fargede folk!

Men enda alvorligere enn alle disse ytre tegn på evneløshet og fallitt er selve det
135 faktum vi nevnte: mangelen på et bærende livs innhold, en forpliktende og forenende tro. Enda alvorligere enn de store misnøyde masser og klasser og raser var den mangelsykdom som alle og ungdommen aller mest led av. Abraham Lincoln har sagt det på sin enkle, fyndige - og riktige - måte: Vi har gjort store fremskritt på alle mulige felter - «but we have forgotten God».

140

I dette tomrom steg de store, politiske ideologier inn med sine løfter om å erobre verden og engasjere menneskene i denne store plan. Det er ikke sant, det som ofte sies, at kommunismens fremmarsj lar seg forklare bare ved å henvise til dårlige økonomiske forhold, det er en helt utilstrekkelig forklaring, diktert av

ønsketenkning: der finnes områder i verden, fra Kiruna i nord til New Zealand i syd, hvor der er en høy levestandard og samtidig en meget sterk kommunistisk infiltrasjon. Det er nok heller så at den slappe, borgerlige materialisme i vest har forberedt grunnen for den aktive og aggressive materialisme som

150 kommunismen representerer. Det er karakteristisk hva jeg har hørt indiske studenter si: Vi har fått en masse økonomisk hjelp fra Amerika, og likevel har den akademiske ungdom langt mer sympati for Sovjet, som ikke har hjulpet oss økonomisk, men som har gitt oss en idé å kjempe for! Det er beskjemmende at et system av idéer som de fleste av oss sterkt tar avstand fra, har greidd i så stor
155 utstrekning å mobilisere mennesker og i alle fall til en viss grad å imøtekomme det vi kan kalle deres ideologiske behov.

President Eisenhower sa for en tid siden: «Den kamp som foregår i verden i dag, er en kamp om menneskers hjerter og hjerner. Det er en ideologisk kamp.» Det
160 gjelder mennesket selv. Men i en ideologisk tidsalder er de gamle politiske og diplomatiske tricks håpløst foreldet, det hjelper lite for en stat å sikre seg med økonomiske avtaler og militære pakter hvis samtidig en fremmed ideologi stjeler borgernes lojalitet!

165 En mann som i mange år var et fremtredende medlem av Tysklands kommunistiske parti, uttalte for en tid siden: «Med ideologisk blinde demokrater kan vi kommunister gjøre presis hva vi vil.» Han kunne ha tilføyd: Vi har alltid initiativet! Det er sant: Sovjet har stadig vært den som har hatt initiativet, og Vestens stater har pendlet mellom håp og frykt: en sjarmoffensiv
170 fra øst skaper optimisme, så kommer Ungarn-episoden og bevirker nedstemthet, men så følger en utrenskning i Moskva som atter vekker lyse forhåpninger: kanskje nå endelig er herrene i Kreml blitt medgjørilige!

Jeg kjenner en mann som hadde en lærerik opplevelse i Moskva i 1925, da han
175 som ung mann og interessert i det kommunistiske eksperiment oppholdt seg der. En av den nye statsledere viste ham en politisk treningsskole hvor der studerte et par hundre unge kinesiske studenter, og han sa: Disse unge menneskene gjør kanskje ikke noe større inntrykk på Dem nå; men om 25 år vil de være Chinas herskere. Og slik gikk det! Dette er en verdensstrategi - hva kan
180 stilles opp mot noe slikt?

Det er klart: det eneste som kan stilles opp mot en erobrende idé, er en sterkere, en overlegen idé. Nå mener sikkert de fleste av oss at frihet og rett og

185 menneskeverd er idéer som er overlegne over dem som de totalitære stater
bygger på, vi er overbevist om at vi har de beste idéer; men spørsmålet er
hvordan de skal få den dynamikk, den vervende og begeistrende kraft som gjør
dem effektive, misjonerende! Hvordan skal det foregå? Da må vi se saken fra en
annen side. Vi har talt en hel del om ideologiene, der må sies noe om mennesket.

190

Der er i mennesket dype behov som ikke kan tilfredsstilles ved noe materielt.
Mennesket lever ikke av brød alene, et liv må ha en mening, en hensikt. Og vi
må kunne ha det håp at det nytter å arbeide for denne hensikt, at vi kan forme
195 livet og verden etter våre idealer, og at der i en verden som ikke svarer til våre
idealene, må kunne skje en forandring. Det er hovedsaken: livet må ikke være en
blindt virkende maskin, der må være adgang til fritt skapende innsats.

Vær nå ikke engstelige for at jeg skal rulle opp hele problemet om fri vilje og
200 determinisme - et langt lerret! Det er noe mer praktisk det gjelder. Men da må
jeg enda en gang få gå til historien.

Det primitive menneske lever i naturen og kjenner bare naturen. Han oppdager
en rytme i tilværelsen: dag og natt, vår og høst, liv og død - han synes å forstå at
205 alt gjentar seg, alt går i ring, og kjenner ikke til noe som ikke gjentar seg. Her er
ingen historie, ingen skapende innsats; i denne dvaletilstand, dette liv uten
historie, denne ureflekterte naturalisme lever det primitive menneske.

Hva nå med det geniale grekerfolk? Faktisk lever de i den samme grunnfølelse,
210 også for grekeren er alt natur, fatalismen behersker livet, mennesket har ikke
noen historie med et mål, alt går i krets og gjentar seg i det uendelige. Forskjellen
er bare at grekeren reflekterer, og jo mer han reflekterer over denne kretsgang, jo
sterkere trer håpløsheten og hensiktsløsheten frem: der kan ikke skje noe nytt, de
store idealer kan ikke realiseres; en mild, passiv pessimisme blir senantikkenes
215 siste ord.

Denne verden var det kristendommen trådte inn i - og beseiret. Den jødisk-
kristne impuls bragte noe nytt med seg på mange områder, men åndshistorisk er
intet viktigere enn dette: her kom mennesker med en overbevisning om at
220 historien har et mål, gudsriket, og at noe radikalt nytt kan skje i historien; livet er
ikke bare å administrere kjente faktorer, det er å skape noe nytt. Grekerens
symbol er kretsen, hjulet, skjebnehjulet som vår tilværelse er spent inn i; for

jøder og kristne peker historien frem mot et resultat og engasjerer oss alle i
225 kampen for det som er historiens hensikt; og dette gir hele livet en totalt ny
spenning, en dynamikk som har forandret all livsførsel etter den tid.

Er det å undres at denne «ideologi» erobret Vestens land, at den preget
åndslivet og endogså formet idéene for samfunnets liv? Her flammet en
230 ideologisk ild, en verdenserobrende vilje.

Og like klart er det at ved inngangen til den nyeste tid, ved år 1800, da var denne
ild sluknet, da var den ideologiske slagkraft tapt. Europa stod overfor de store
problemer vi nevnte: nasjonale, sosiale, koloniale. Og nå ble det en materialistisk
235 filosofi som med største kraft og konsekvens tok fatt på oppgavene.

Kommunismen, slik som den ble utformet av Karl Marx og hans elever, var en
verdsliggjort messianisme, er det blitt sagt, den hadde den begeistring og den tro
på den endelige seier som før bare glødet på religionenes alter.

240 Og stundom kan en spørre seg selv om Vestens land på sin side i dag er på vei
inn i den passive og pessimistiske naturalisme som ble de gamle grekeres siste
ord? En kan nok spørre når en f. eks. tenker på den tretthet, pessimisme og
hensiktsløshet som preger adskillig av diktningen i dag. En diktning som
vesentlig kan konstatere at «det som skjer, det skjer», har neppe svært meget å si
245 mennesker om hva som bør skje i dagens situasjon.

For problemet i dag synes å være dette: kan vi få igjen troen på at noe nytt kan
skje, at der kan foregå en radikal historisk forandring, en renessanse, slik at vi
kan være med på å skape historie, skape en slik forandring i Vesten at vi kan
250 vinne Østen? Krustsjev uttalte nylig at kommunismen i alle tilfelle hadde
fremtiden for seg - for, sa han, «menneskehetens udødelige idé er
kommunismen». Overfor en slik overbevisning står en negativ
antikommunisme maktesløs, en slik tro kan bare overvinnes av en sterkere tro.
Hva er det vi tror på som «menneskehetens udødelige idé»?

255 For å få slik tro igjen må Vestens folk antagelig gjennomgå en ganske bitter
selverkjennelse, høre en ganske sur sannhet. Jeg kommer til å tenke på en
historie om en engelsk psykoanalytiker og hans pasient. Den berømte analytiker
får en dag besøk av en mann som i de sterkeste ord skildrer sin elendige tilstand:
260 «I have terrible inferiority complexes»; han gir en beskrivelse av sin tilstand, og
reiser seg til slutt, gjentar leksen om sine «inferiority complexes» - og ser på

mesteren spent og spørrende . . . Psykoanalytikeren ser på ham igjen, og svarer:
«Well - the thing is: you are inferior!» Kanskje det er en slik sannhet Vesten i
265 dag trenger å høre, dette Europa som i latterlig selvovertvurdering har villet
beherske og utnytte verden, og som selv har skuslet bort sine beste tradisjoner!
En bitter sannhet - men hvis vi tar konsekvensene av den, kan det innvarsle en
ny historisk epoke.

270 At en tidsalder nærmer seg sin avslutning, er vel temmelig klart. Der vil komme
en ny tid. Og hvorfor ikke se mulighetene ved dette, hvorfor ikke ta det som et
privilegium å leve i en tid som kan bestemme historiens løp for århundrer!
Verden vil i alle tilfelle bli forandret til det ukjennelige; spørsmålet er hvordan
det skal foregå: ved vold og makt, ut fra politiske systemer, eller på frivillig vei,
275 ut fra moralske idéer som vi fritt godtar som de høyeste normer?

Jeg leste nettopp i en bok tre setninger som syntes meg å gi hele vår tids situasjon
i et nøtteskall.

280 1. En mann med en ideologi vil alltid overvinne en mann som ikke har noen
ideologi. Det er hemmeligheten ved kommunismens fremmarsj i verden.

2. En mann uten en ideologi vil stå hjelpeløs overfor den som har en ideologi.
Dette forklarer demokratiets fiasko og evneløshet i den senere tid.

285 3. Men - og dette gir håpet for fremtiden: seire i siste omgang vil den mann som
har en ideologi, en forpliktende overbevisning, som ikke gjør ham til slave av et
politisk tvangssystem, men til en fri personlighet som kan gjøre andre fri! Dag
Hammar skjöld har nylig sagt noen merkelige ord hvor han kommer inn på
290 nettopp dette: Skal vi bygge en verden uten frykt, da må vi selv være uten frykt.
Skal vi bygge en rettferdig verden, må vi selv være rettferdige. Skal vi kjempe for
frihet, må vi være frie i vårt eget sinn. Dette er tydeligvis tanker som er ved å
komme frem i vår tid, fra alle kanter. Jeg leste nettopp som reiselektyre den
vakre lille Afrika-boken av Laurens van der Post, og der forekommer det noen
295 karakteristiske setninger i samme retning: Menneskenes personlige og private liv
har aldri betydd så meget som nå. Fremtiden avhenger mer av hvordan
menneskene lever sitt private enn sitt kollektive liv. Når vi først har greidd å løse
problemene personlig, da kan vi lett løse dem i samfunnslivet - men ikke ellers!

300 Demokratiene trenger en ideologi - ikke et system av politiske dogmer som

tvinger individet til å handle mot sin samvittighet, men enkle, etiske absolutter som dypest sett svarer til vårt behov og vår trang: sannhet, ærlighet, kjærlighet, de som alene kan hjelpe oss til å realisere det vi tør kalle gudsbildet i mennesket.

305 En slik etisk totalforpliktet overbevisning er en betingelse for det vi kan kalle en integrert personlighet, et menneske som er fritt fordi det har indre frihet. For frihet er ikke det å være ubundet og uengasjert, det er å være bundet og inspirert av det som jeg vet er det høyeste jeg har møtt. Her går vel også veien til å bli fri angsten for de totalitære, pansrede uhyrer, den angst som bare svinner når jeg

310 vet med meg selv at jeg har tak i noe som er sterkere.

Mennesket er det som kampen gjelder i dag, det er i mennesker det gode og riktige må seire! Jeg tenker på en del statsmenn fra Afrika i dag: en rekke gamle koloniland, som Gullkysten (Ghana), er blitt selvstendige, men de står i en

315 meget vanskelig situasjon, menneskene er fulle av gammel bitterhet mot Vesten, der hersker en voldsom nasjonalisme, og folkene lokkes av løfter om hjelp fra kommunistene; jeg har den største respekt for de statsmenn som i denne situasjon har valt å gå den gode vei, ikke gjennom hat og gjengjeldelse, men gjennom samarbeid og forsoning. Jeg tenker på noe som den danske

320 utenriksminister Ole Bjørn Kraft fortalte i sitt foredrag i Studentersamfundet i Oslo for noen måneder siden: han var blitt spurt om det gamle problem, minoritetsproblemet på grensen mellom Danmark og Tyskland, og han fortalte om hvordan han og den tyske forhandler raskt hadde funnet frem til enhet og en lykkelig løsning - fordi de begge var klar over at det her ikke gjaldt å hevde

325 prestisje, men å finne det rette og bøye seg for det. Og jeg tenker på en mann som nylig var intervjuet i et par Oslo-aviser, en ung arkeolog fra Korea, som kunne fortelle om det flammende hat mot kommunistene som hadde fylt hans tilværelse, og om den opplevelse det var å bli fri disse hatets demoner og bli - ikke en bitter antikommunist, men et fritt menneske som ikke bare vil arbeide

330 for sitt fedreland, men også for å vinne og forvandle kommunister!

Her synes jeg vi begynner å ane noe om det som mange i det siste har betont nødvendigheten av: en ny mennesketype. Ikke det 19. århundres konkurransemenneske, albuemenneske, suksessmenneske, men det menneske

335 som trenges i den tid vi går inn i, da menneskene er kommet hverandre så nær og vi samtidig har fått så faretruende tekniske midler at vi må lære å leve sammen og arbeide sammen hvis vi ikke skal gå til grunne.

Men der er også et annet slagord fra de senere år som det kan være grunn til å ta

med. I historie og samfunnsforskning tales der om den skapende minoritet, de små grupper av mennesker som stadig har vært de som satte de nye, positive tanker om i praksis. Det er sant at vi mennesker har det samme menneskeverd, det er en forutsetning for demokrati at vi alle er like for Gud, men det er like
345 sant at de store fremskritt i historien oftest skjer gjennom noen få helhjertede mennesker, grupper av mennesker, som våger å lytte etter det ene: hva er rett? og handle etter det. En slik gruppe kan starte noe nytt - i en fabrikk, i en regjering, eller ved en høyskole.

350 Studietiden med sitt faglige arbeid skal være et rikt og lykkelig livsavsnitt. Men det fulle utbytte får vi først dersom vi hele tiden har øynene åpne for den verden vi lever i, den verden vi forbereder oss på å arbeide i. Å være våkent med der er vel i grunnen viktigere enn selveste eksamen?

355 Eksamen ja - en skulle tro eksamen var noe uhyre viktig i tilværelsen når en tenker på alle de eksamenshistorier som finnes og som der stadig blir flere av. Jeg må fortelle den siste jeg har hørt; det får samtidig være avslutningen på denne talen.

360 Det var en gutt på en engelsk kostskole som ikke greidde eksamen, han strøk. Og da han nå skulle reise hjem, og da han tenkte på sin strenge far, fant han det best på forhånd å telegrafere hjem til sin eldre bror: «Strøket. Forbered far - prepare father!» Etter noen timer fikk han telegrafisk følgende svar: «Father prepared. Prepare yourself!»

365 Noen moral vet jeg ikke å hente ut av denne historien! Men -«Forbered deg! Prepare yourself!» det kan vi saktens alle si til oss selv. Til dere som nå begynner på deres høyskolestudier, kunne en si det slik: Forbered dere på en rik studietid - som skal føre dere frem til virke i et samfunn og i en verden som trenger dere!

370

Kilde

Vårt menneskeverd. Foredrag i Studentersamfundet i Trondhjem. Høsten 1957, s. 11-20.

Emner

Foredrag, Ideologi

375

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/mennesket-og-ideologiene>